

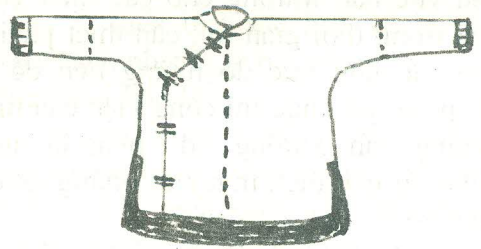
TRANG PHỤC NÙNG AN Ở CAO BẰNG

LÊ NGỌC QUYÊN

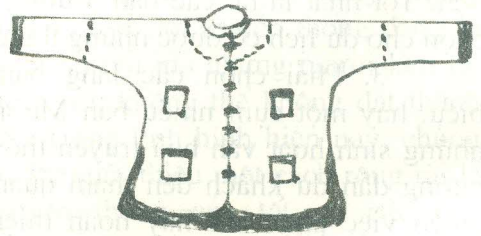
Ở Việt Nam dân tộc Nùng đã cư trú từ lâu đời, và tồn tại nhiều nhóm địa phương. Các nhóm này có các tên gọi khác nhau. Có nhóm gọi theo tên quê hương cũ ở Trung Quốc: Nùng An (Châu An Kết), Nùng Inh (Long Anh), Nùng Lôi (Hạ Lôi), Nùng Giang (Tả Giang), Nùng Phần Sinh (Vạn Thừa Châu)...; có nhóm lại gọi tên theo đặc điểm trang phục: Nùng U (có túi váy), Nùng Hu Lài (khăn đội đầu có đốm trắng), Nùng Khen Lài (ống tay áo có mảng hoa văn).....; ngoài ra có những nhóm vừa mang tên quê hương cũ, vừa mang tên trang phục như Nùng An, Nùng Phần Sinh,.... Các nhóm địa phương của người Nùng, ngoài những yếu tố chung của tộc người, còn có những đặc điểm riêng. Trong sắc thái riêng đó, trang phục là yếu tố thể hiện rõ nhất. Trong bài viết này, chúng tôi giới thiệu những nét tiêu biểu của trang phục Nùng An ở Cao Bằng.

1. Người Nùng An tại Cao Bằng phân bố ở huyện Quảng Hoà (gồm Quảng Uyên và Phục Hoà cũ), Hạ Lang, Hoà An, Trùng Khánh, Trà Lĩnh. Các huyện khác có một vài bản nhưng là của cư dân từ Quảng Hoà mới chuyển cư đến vài chục năm trở lại đây. Người Nùng An có hai nhóm nhỏ là Nùng An Khen Lài và Nùng An Phươn Lá. Hai nhóm này có một vài nét khác biệt về trang phục.

a. *Y phục nam.* Áo 5 thân ngắn chàm chàm hông hay cạp quần, có hàng cúc vải 5 cái cài gần sát nách phải. Áo may hẹp ngang nên thường bó sát vào người; tà xẻ cao và đỉnh tà khâu chỉ đỏ.

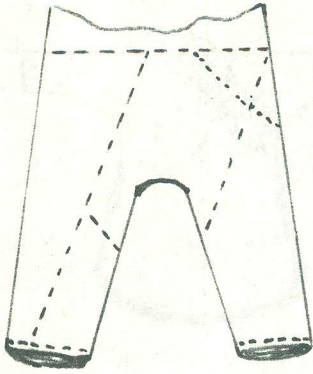
Hình vẽ 1: Áo nam Nùng An khen Lài

Hình vẽ 2: Áo nam Nùng An Phươn Lá

Riêng nhóm Nùng An Phươn Lá, nam không mặc áo 5 thân mà mặc áo cánh 4 thân như nhiều nhóm Nùng khác. Áo may cổ tròn có lá sen, xẻ tà cao, dài quá gối; 7 hàng cúc vải trước ngực; 4 túi không nắp ở hai vạt trước; gấu nhỏ, ống tay rộng và ngắn. Quần may kiểu chân què, đũng rộng; đũng chéo (hay còn gọi là quần chân què - xem hình vẽ), ống rộng 25 - 30cm, cạp rộng 15cm và không khâu

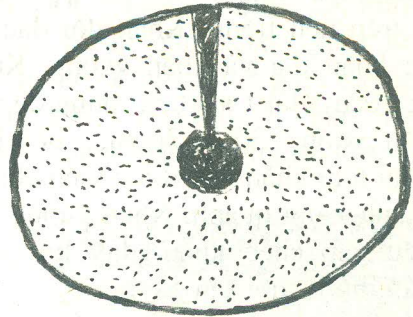
cạp luôn dài rút. Khi mặc người ta chỉ vắn chéo lại rồi dặt đầu cạp vào hai bên hông, sau đó buộc thắt lưng ra bên ngoài.

Hình vẽ 3: Quần nam Nùng An

Đồng bào thường tận dụng những mảnh vải cũ để làm cạp nên thường khác mẫu với nền quần, nhưng khi mặc cạp được áo che kín. Trước kia nam vắn khăn dài xung quanh đầu như người Kinh, nhưng hiện nay họ đội mũ lưỡi trai - loại mũ phổ biến ở Nam Trung Quốc và Bắc Đông Dương - giống mũ lưỡi trai của công nhân. Khăn đội đầu dệt bằng sợi bông rộng 0,3 m, dài hai sải tay mẫu chàm. Cách vắn khăn của nam Nùng An cũng như nhiều nhóm khác: vắn quanh đầu như khăn xếp của người Kinh. Khi đi làm hay mang vác họ đi giày vải tự khâu, mang đệm vai (*vì cùn*) và tấm che bụng (*tạp dề*). Vì cùn là mảnh vải chàm hình tròn đường kính 30 - 35 cm khâu nhiều lớp để tạo độ dày, xung quanh viền vải màu đỏ. Tạp dề ở 2 nhóm cũng có sự phân biệt: với nhóm Nùng An Phươn Lá, ở chính giữa phía dưới của tạp dề có khâu mảnh vải đỏ giống hình chữ A (miếng vải này gọi là *phươn lá*), quai đeo tạp dề dệt bằng sợi gai có hoa văn hình răng cưa (>> >> >>), còn tạp dề của Nùng An Khen Lài, hai

bên mép khâu mảnh vải có hình sọc trắng, xanh (|| || || ||) mà đồng bào gọi là *khen lài* hay *tiếp lài*, rộng 1 - 2cm. Tạp dề đeo trước bụng để khỏi bẩn quần áo khi lao động.

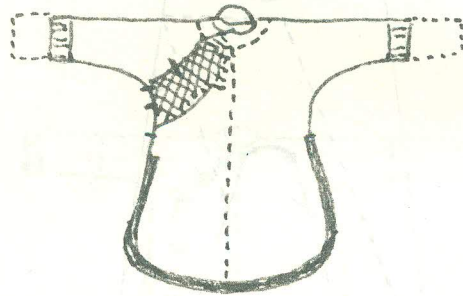

Hình vẽ 4: Vì cùn Nùng An

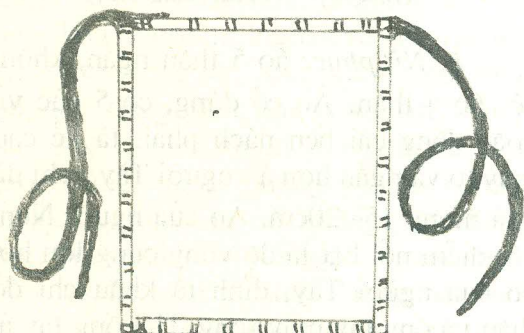
b. Nữ phục: áo 5 thân ngắn, không có áo 4 thân. Áo cổ đứng, có 5 cúc vải hoặc đồng cài bên nách phải; tà xẻ cao, may to và ngắn hơn áo người Tày - chỉ dài quá mông 15- 20cm. Áo của người Nùng có điểm nổi bật là độ vòng cung lớn hơn áo của người Tày, đỉnh tà khâu chỉ đỏ, thân và ống tay may rộng. Hai ống tay áo Nùng An dáp thêm 2 mảnh hoa văn gọi là *tiếp lài* (hoặc *khen lài*). Hoa văn trang trí ở cổ, nẹp ngực, cổ tay, cánh tay là loại vải khác màu: nền trắng sọc xanh hoặc đen (*khen lài*). Nùng An Phươn Lá ở Hoàng Hải, Hồng Quang không có mảnh hoa văn đó. Ngoài chiếc áo 5 thân này, họ còn mặc áo 5 thân ngắn bên trong. Áo này cổ và nẹp ngực may liền với nhau, xuôi về phía nách phải, trên nẹp ngực trang trí các mảnh hoa văn bằng cách gộp vải. Áo may chặt, không cài cúc.

Phụ nữ Nùng An mặc quần như nhiều nhóm Nùng khác. Quần may theo kiểu chân què, cạp lá toạ. Kiểu này phần trên rộng, độ doãng của đũng lớn để

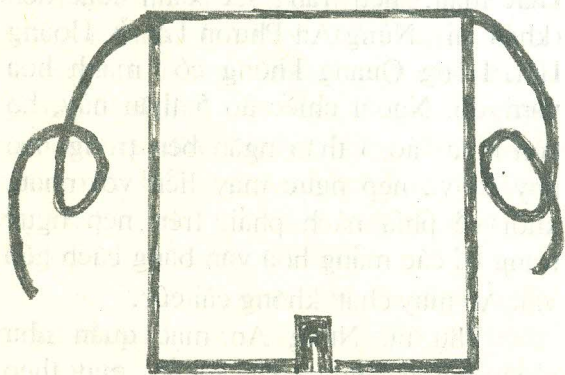
thuận tiện cho việc leo dốc, lao động. Cạp quần khâu bằng miếng vải mỏng và thường không nhuộm chàm. Khăn thắt lưng rộng 30cm, dài hai sải tay, dệt bằng sợi bông hoặc sợi gai, hoa văn sọc xanh trên nền trắng. Khăn lưng buộc chặt quanh hông để giữ quần. Hoa văn Nùng An Phươn Lá hình răng cưa (>> ||| >>) màu đỏ trên nền trắng. Khăn đội đầu có hai loại: khăn dài và khăn vuông. Khăn dài rộng 10cm, dài 1 sải tay, dùng để vấn tóc; khăn vuông 30 x 30cm, đội bên ngoài. Hai loại khăn này được viền chỉ đỏ và chỉ xanh xung quanh. Khăn vuông đội theo kiểu gấp chéo khăn, đáy lớn phía trước trán, buộc mỗi sau gáy.

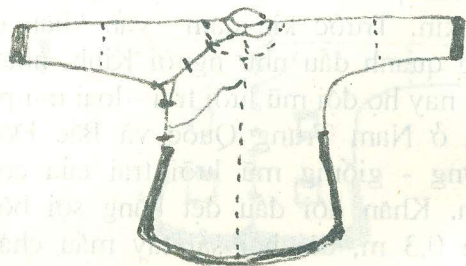
Hình vẽ 7: Áo nữ Nùng An Khen Lài

Hình vẽ 5: Tạp dề Nùng An Khen Lài

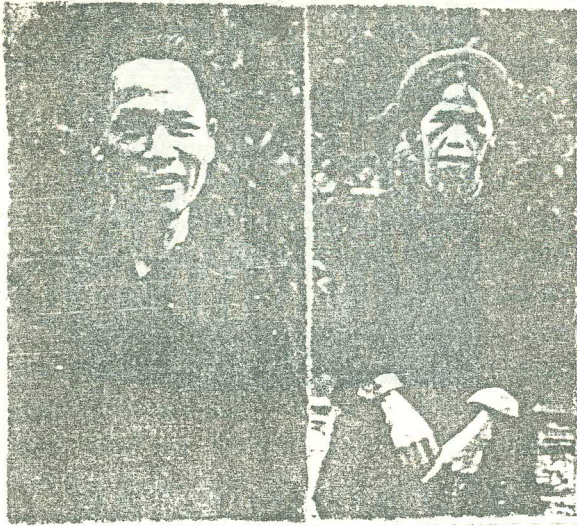

Hình vẽ 6: Tạp dề Nùng An Phươn Lá

Hình vẽ 8: Áo nữ Nùng An Phươn Lá

Phụ nữ để tóc dài, trùm khăn vuông. Khi đi làm đi chân đất; đi chợ, đi hội mang giày vải tự khâu. Đầu đội nón đan bằng tre, nứa, lợp lá chít. Khi trời mưa hoặc xuống sàn cho lợn, gà ăn, phụ nữ đi guốc làm bằng gốc tre và quai làm bằng sợi dây gai rộng bản hoặc bằng da trâu, bò. Quai guốc làm theo kiểu quai dép Thái Lan hiện nay - một lỗ trên 2 lỗ dưới (đục 3 lỗ để xoắn dây).

Ảnh 1: Nàng An Khen Lài

Ảnh 2: Nàng An Phươn Lá

Hàng ngày đi làm phụ nữ đeo dao quắm sau lưng. Bao dao làm rất đẹp. Đối

với thanh nữ, bao dao thường được bạn trai làm tặng. Ngoài ra khi đi chợ, đi chơi chị em còn đeo túi vải (sạp).

c..*Quần áo trẻ em*: Mới lọt lòng, người ta quần đừa trẻ bằng chiếc áo cũ của bố hoặc mẹ - áo cũ vải nhàu, mềm, làm tả lót rất tốt vì không hại da trẻ. Khi đừa trẻ 1-2 tuổi, áo được cắt may từ quần áo cũ giống như của người lớn nhưng không có sự phân biệt giữa áo nam và nữ. Đến khi có thể đi làm nương, đi học...chúng mặc như người lớn.

Ảnh 3: Y phục trẻ em Nàng An Khen Lài

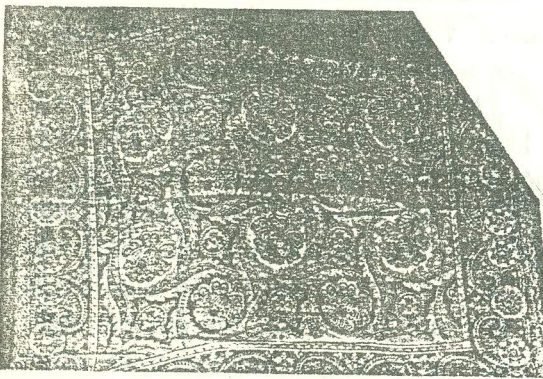
Mũ của trẻ em là những mảnh vải cũ khâu quay tròn, túm lại trên đỉnh. Chiếc mũ chia làm 3 phần: đai, thân và chỏm mũ. Mũ trẻ em có sự phân biệt giữa trai và gái. Mũ em gái phần đai ghép màu xanh, đỏ và có sọc trắng xanh theo chiều dọc, thân mũ gập 6 múi. Mũ em trai phần đai mũ ghép các mảnh vải màu chàm xanh, vàng, đỏ hình tam giác, đỉnh mũ là 1 túm vải tròn, có tua và treo trên đó đồng tiền, răng nanh lợn lòi, và con cá làm bằng bạc trắng.

Trẻ em hàng ngày đi chân đất, đến 9 - 10 tuổi mới đi giày dép như người lớn.

Cách trang trí trên áo, quần, khăn, mũ, cổ áo, nẹp ngực, ống tay là ghép vải (*khen*), không vẽ sáp ong lên nền vải như một số nhóm Nùng khác. Trong cách ghép vải, người ta ghép mảnh vải có hoa văn đó là loại hoa văn đường song song sát nhau - lên ống tay áo, cổ áo, tạp dề... Màu sắc sử dụng trong trang phục Nùng (cả nam và nữ) là màu chàm thâm truyền thống.

Quần áo cưới của nam nữ Nùng An không có gì khác so với đồ mặc thường ngày. Có chăng đó là bộ quần áo mới nhất, loại vải tốt mà thôi. Ngoài ra, chỉ có đỉnh tà, cổ áo, cửa tay áo được viền chỉ đỏ.

d. *Áo thầy cúng* màu chàm nhạt, dài đến mắt cá chân, mở ngực nhưng hai vạt áo trước không khâu nẹp, không có cúc, hoặc dải vải mà để tự do, ống tay áo rộng. Trên áo, 2 tà trước và giữa lưng thêu nhiều hình: *người, ngựa, chim đậu, cung điện, rồng*. Các hình này xếp theo từng tầng (xem ảnh). Quần thầy cúng may như quần mặc hàng ngày, chỉ khác: nó là màu trắng.

Ảnh 4: Trang trí trên nền vải Nùng An

Ảnh 5: Trang trí áo thầy cúng Nùng An

2. *Trang sức*: Phụ nữ dùng nhiều đồ trang sức, đó là các loại vòng: vòng cổ, vòng tay, trâm cài tóc, dây chuyền, bít răng vàng, các loại vòng và hoa tai.... Các đồ trang sức của người Nùng An phần lớn làm bằng bạc và có nhiều cỡ to nhỏ, rộng hẹp khác nhau, cái làm đơn, cái làm kép. Vòng cổ, vòng tay, vòng chân: mỗi người thường đeo từ 1 - 3 cái. Đầu vòng cổ làm hình đầu chim, hổ, rắn... Vòng để trang sức, nhưng đồng thời theo quan niệm dân gian, nó còn như bùa hộ mệnh, kỵ vía dữ, chống ma, quỷ, bệnh tật. Dây chuyền mỗi người thường có một cái làm bằng bạc gắn khánh, răng hổ, răng lợn. Bít răng vàng đã trở thành chuẩn mực trong trang phục người Nùng An cũng như các nhóm Nùng khác. Có lẽ vì vậy thanh niên đến tuổi trưởng thành là đến cửa hàng kim hoàn bít một chiếc răng vàng, và họ chỉ bít chiếc răng nanh của hàm trên bên phải. Nam Nùng An cũng dùng đồ trang sức nhưng ít hơn nữ. Họ chỉ làm răng vàng, đeo vòng cổ...

* *

*

(xem tiếp trang 70)